

Nr 169.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående viss ersättning åt aktiebolaget Torf; given Stockholms slott den 20 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Viktor Larsson.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med t. f. chefen för finansdepartementet och chefen för handelsdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Larsson:

Jag torde nu få anmäla uppkommen fråga om viss ersättning åt aktiebolaget Torf.

Sedan under några år försök med torvpulvereldning å lokomotiv utförts vid statens järnvägar samt dessa försök givit ett gott resultat, ansåg järnvägsstyrelsen år 1916 tiden vara inne för anställande av försöksdrift i större omfattning genom att å någon lämplig linje av statsbanorna elda samtliga lokomotiv med torvpulver. I skrivelse den 28 mars 1916 framlade styrelsen förslag att för detta ändamål inköpa Hästhagens mosse i närheten av Vislanda järnvägsstation samt att därstädes för statens järnvägars räkning anlägg en torvpulverfabrik. Med bifall till Kungl. Maj:ts i anledning härav

Bihang till riksdagens protokoll 1925. 1 saml. 134 häft. (Nr 169—170.) 415 25

Frågans uppkomst och behandling före år 1924.

i proposition nr 161 gjorda framställning i ämnet anvisade 1916 års riksdag medel för anläggande av dylik torvpulverfabrik vid Hästhagens mosse m. m.

Genom kontrakt mellan järnvägsstyrelsen och aktiebolaget Torf, dagtecknat den 14 juli och den 18 augusti 1916, åtog sig bolaget att i enlighet med vissa i kontraktet närmare angivna bestämmelser leverera och vid Hästhagens mosse uppföra en fullständig torvpulverfabrik för en nettoproduktion för år av 20,000 ton torvpulver samt att montera mossen för sagda tillverkning. I kontraktet bestämdes, att järnvägsstyrelsen skulle för vad entreprenören sålunda åtagit sig betala i ett för allt 724,020 kronor, dock att, därest entreprenörens utlägg för anläggningen ej skulle uppgå till nämnda belopp, järnvägsstyrelsen skulle betala endast den verkliga kostnaden, och skulle i anledning härav järnvägsstyrelsen äga genom kontrollant granska entreprenörens räkenskaper beträffande anläggningen i fråga. Likviden skulle erläggas i tre poster, den sista samma dag anläggningen i sin helhet blivit avprovad och godkänd. Fullgjordes ej leveransen å därför stadgad tid, den 1 juli 1917, skulle järnvägsstyrelsen, därest ej force majeure eller dylikt före leveranstidens utgång anmälts och bevisats utgöra skäl för försenandet, vara berättigad att för varje full vecka försenad slutleverans såsom plikt avdraga en procent av den avtalade entreprenadsumman. Tvister, som till äventyrs kunde uppstå rörande tillämpningen av kontraktet, skulle hänskjutas till Sveriges teknisk-industriella skiljedomsinstitut.

Fabriksanläggningen blev först under år 1920 färdig. Efter mottagande av fabriken utbetalade järnvägsstyrelsen hela resterande entreprenadsumman med avdrag av priset för sådana delar, som ännu ej blivit av entreprenören avlämnade, samt av kostnaden för vissa kompletteringsarbeten, som styrelsen måst verkställa. Däremot vägrade styrelsen att gottgöra bolaget för förlust å entreprenaden, vilken förlust i sin helhet av bolaget uppskattades till 387,409 kronor 18 öre. Bolaget anhöll då i skrivelse den 15 december 1920, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att bolaget antingen av den vinst, fabriken redan före överlämnandet givit statsverket, eller av andra medel måtte erhålla ersättning för sin förlust med åtminstone 300,000 kronor, motsvarande vad av förlusten vore att tillskriva kristidens prisstegring.

Över bolagets ansökning avgåvos infortrade utlåtanden av järnvägsstyrelsen, 1916 års torvkommitté och kommerskollegium.

Järnvägsstyrelsen erinrade, att styrelsen medgivit utbetalandet av hela entreprenadsumman med förut angivna avdrag, ehuru anläggningen icke hade föreskriven kapacitet och ehuru dess färdigställande dragit ut långt över den avtalade tiden. Detta medgivande hade gjorts med hänsyn till dels de stora svårigheter, bolaget haft att bekämpa, dels det ärliga arbete, bolaget gjort för åstadkommande av en vällyckad anläggning, samt dels slutligen att denna antoges kunna bliva även i sitt föreliggande, icke avtalsmässiga skick ett väl räntabelt företag. Styrelsen hemställde om avslag å bolagets ansökning, i vad den avsåg utgivande av ytterligare ersättning av statens järnvägars medel, enär enligt styrelsens uppfattning bolaget efter förenämnda styrelsens medgivande angående hela entreprenadsummans utbetalande erhållit fullt ut den ersättning för anläggningen, som styrelsen kunde finna rättvis och skälig. Beträffande ett utanordnande av ersättningsbeloppet av

andra statens medel ansåge styrelsen det ankomma på annat statens verk att därom uttala sig, emedan det enligt styrelsens förmenande ej gällde en tilläggsersättning för den nu ifrågavarande anläggningen utan fastmera en ekonomisk uppmuntran för vad av bolaget och dess direktör sedan årtionden åtgjorts för torvindustriens befrämjande.

1916 års *torvkommitté* konstaterade, att bolagets ställning bland annat genom ifrågavarande förlust blivit så rubbad, att ett fortsättande av bolagets verksamhet utan kapitaltillskott komme att innebära mycket stora svårigheter, samt att kapitals anskaffande från enskilt håll vore uteslutet. Kommittén erinrade vidare, att bolaget och dess ledare under en lång följd av år utfört ett förtjänstfullt arbete på att föra brännortvillverkningen framåt. Att bolaget under sådana omständigheter skulle, till följd av kristidens oberäkneliga fördyring, nödgas att å en anläggning för staten få vidkännas en förlust, som kanske skulle för alltid ominstetgöra bolagets strävan för ortvillverkningens bästa, ansåg kommittén ej förenligt med statens intresse på detta område, synnerligast som bolaget genom uppgörelsen med statens järnvägar icke hade någon möjlighet till förtjänst, även om anläggningen kunnat utföras till ett belopp, understigande entreprenadsumman. Då det vore önskvärt, att bolaget med den erfarenhet och de resurser, varöver det förfogade, kunde fortsätta med sitt värdefulla arbete på utvecklingen av rationella metoder för framställande av torvbränsle, hemställde kommittén, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för sådant ändamål bevilja bolaget ett anslag en gång för alla av 300,000 kronor.

Kommerskollegium fastslog, att ersättning för förlusten icke kunde rättsligen påfordras, men då entreprenören enligt kontraktet endast skulle erhålla ersättning för sina verkliga kostnader och han i detta särskilda fall icke haft möjlighet att i sådan grad, som eljest vanligen vore fallet, skydda sig mot förlust till följd av prisstegringar under arbetets fortgång genom att i sitt anbud inberäkna oförutsedda utgifter och affärsvinst, funnes visst moraliskt fog för hans anhållan om ersättning för förlusten. På grund härav och med hänsyn till de av järnvägsstyrelsen vitsordade stora svårigheter, bolaget haft att bekämpa, och det ärliga arbete, det presterat, ävensom och i främsta rummet det allmännas intresse av företagets fortbestånd hemställde kollegium om anvisande av 300,000 kronor för beredande av ersättning åt bolaget för dess ifrågavarande förlust.

Genom beslut den 1 april 1921 fann Kungl. Maj:t ej skäl bifalla bolagets framställning.

Sedermera framhöll bolaget i skrivelse till chefen för statens järnvägar, att kontraktet väl ej nämnde, huru borde förfaras, därest entreprenadsumman ej täckte kostnaden, men att det borde tillämpas så, att styrelsen skulle betala verkliga kostnaden, även då denna i följd av kristiden kommit att överskrida entreprenadsumman, och föreslog bolaget tvistens överlämnande till skiljedom. Sedan parterna enats härom, företedde bolaget inför skiljemännen intyg av innehåll, att förlusten den 31 december 1920 utgjorde 387,409 kronor 18 öre, vari inginge dels 30,000 kronor, som finge anses hava tillkommit genom omständigheter, vilka icke stått i direkt förhållande till kristiden, och dels beräknad ränta 55,748 kronor 28 öre. Återstoden, 301,660 kronor 90 öre eller avrundat 300,000 kronor, utgjorde bolagets förlust genom pridfördyring, och yrkade bolaget åläggande för styrelsen att gälda sistnämnda belopp jämte 6 procent ränta från den 1 januari 1920.

Till stöd för anspråket åberopade bolaget i främsta rummet, att dåvarande byråchefen E. von Friesen, vilken såsom styrelsens representant förhandlat med bolaget rörande entreprenaden, före avtalet lämnat den muntliga utfästelsen, att styrelsen skulle täcka bolaget för sådan förlust, som uppkomme till följd av prisstegring.

Sedan von Friesen, vilken hörts inför skiljemännen, förnekat, att sådan utfästelse gjorts, men medgivit, att han för bolagets representanter uttalat, att, om anläggningen utfördes i allo förstklassigt, det icke vore uteslutet, att styrelsen komme att till statsmakterna göra framställning om täckning för bolagets eventuella förlust, anförde skiljemännen i dom den 4 april 1923, att utredningen icke gäve vid handen, att von Friesen till bolagets representanter gjort sådan utfästelse, som bolaget åberopat, samt att sådana omständigheter ej visats, på grund varav rättsförhållandet mellan parterna ändock vore att bedöma så, som om styrelsen i samband med kontraktets upprättande eller sedermera åtagit sig att helt eller delvis täcka bolaget för förlust, orsakad av de prisstegringar, världskriget medfört. På grund härav och då berörda förlust ej heller, såvitt utretts, varit av den storlek, att ekonomisk force majeure kunde anses hava förelegat för bolaget, ogillade skiljemännen bolagets yrkande om ersättning för ifrågakomna förlust.

Frågans be-
handling vid
1924 års
riksdag.

I en vid 1924 års riksdag i andra kammaren väckt motion, nr 42, hemställdes, att riksdagen ville besluta tilldela bolaget ersättning med 300,000 kronor. Till stöd härför anfördes huvudsakligen följande:

Bolagets uppgörelse med järnvägsstyrelsen kunde ej anses såsom en vanlig leveransaffär. Då landet under världskriget hotades med bränslenöd, ställde bolaget sig helt till järnvägsstyrelsens förfogande, och med den brådska, som då förelåg, och med nödläget abnorma förhållanden kunde uppgörelsen knappast få den affärsmässiga utformning, som varit önskvärd. Bolaget, som kände skyldigheten att utan tvekan göra sin plikt och fattade saken så, att det viktigaste vore att snarast få arbetet utfört, avstod från ersättning för allt personligt arbete. Man trodde sig ha fått garanti mot förlust genom muntliga uttalanden och avstod därför från all möjlighet till vinst. När så kristiden drev prisen i höjden, befanns det vid slutkontraktets upprättande, att järnvägsstyrelsen saknade nödiga medel för arbetets utförande enligt bolagets plan och beräkningar. För att icke allt skulle gå om intet, måste man då vidtaga ändringar och fördelning av arbetet, som senare visade sig ödesdigra.

Ett annat skäl för att bolaget borde utfå ersättning för förlusten vore det, att järnvägsstyrelsen vidgått, att statsverket, redan innan anläggningen överlämnades av bolaget till järnvägsstyrelsen, av densamma tillförts en vinst å omkring 300,000 kronor. Ännu ett skäl för gottgörelse finnes i det förhållandet, att bolaget, som förmenat sig ha löfte om gottgörelse för eventuell förlust, under åren 1918—1920 bokfört förlusterna på entreprenadaffären som en fordran av järnvägsstyrelsen och därför erlagt skatt för hela årsvinsterna. Denna skatt hade under sagda år uppgått till 176,802 kronor 82 öre, därav 145,449 kronor 76 öre till staten. Om bolaget anat, att förlusten skulle drabba bolaget ensamt, och därför gjort avdrag för förlusten, skulle man icke behövt erlägga denna skatt. Staten hade sålunda här uppburit en skatt, som icke bort utgå.

Ytterligare ett skäl för att bolaget borde gottgöras den lidna förlusten vore, att bolaget, enligt järnvägsstyrelsens medgivande, trots stora svårigheter, som vid avtalets uppgörande voro omöjliga att förutse, nedlagt mycket och ärligt arbete för astadkommande av en vällyckad anläggning. Slutligen återopades vad 1916 års torvkommitté och kommerskollegium i sina ovan omnämnda utlåtanden anfört.

Nu stode emellertid saken så, att bolaget och dess ledare ansåge sig nödsakade att helt nedlägga bolagets verksamhet och avstå från allt vidare arbete inom torvområdet, ifall icke den ifrågasvarande förlusten bleve bolaget gottgjord. Detta kunde emellertid icke vara i överensstämmelse med statens intresse. Staten hade ju med de åtgärder, som vidtagits, och de ekonomiska uppoffringar, som arligen gjordes för att få landets betydande torvtillgångar tillgodogjorda, visat, att detta vore en statsangelägenhet av stor betydelse.

För att gottgöra bolaget för en förlust, som det tillskyndats genom oberäkneliga omständigheter, när det utan tanke på vinst utförde ett arbete för statens räkning, för att honorera bolaget för den vinst, som anläggningen tillförde statsverket, innan den överlämnades till statens verk, för att gottgöra bolaget för skatt, som det erlagt under antagande att förlusten i fråga skulle gottgöras, och slutligen som en erkänsla för det förtjänstfulla arbete, som bolaget och dess ledare såväl i detta fall som under en lång följd av år utfört till torvindustriens främjande, och framför allt för att möjliggöra ett fortsatt arbete för torvtillgångarnas tillgodogörande ansåge motionärerna, att bolaget borde tillerkännas en gottgörelse av 300,000 kronor.

I över motionen den 18 februari 1924 avgivet yttrande vidhöll järnvägsstyrelsen sin i tidigare avgivna utlåtanden fattade ståndpunkt, att ersättning till bolaget icke borde utanordnas av statens järnvägars medel, men förklarade sig eljest icke hava någon erinran mot att beloppet i fråga bleve bolaget tilldelat.

Riksdagen anförde i skrivelse nr 67 följande:

Om än otvivelaktigt de i motionen framställda kraven avsåge förluster, som uppkommit å en försöksverksamhet, vilken under en kritisk tid utförts å ett för landet betydelsefullt försörjningsområde, syntes det dock riksdagen knappast kunna ifrågakomma att såsom erkänsla härför lämna ytterligare gottgörelse, åtminstone icke av den storlek i motionen påyrkades.

Beträffande bolagets förhållande till järnvägsstyrelsen framginge visserligen av utredningen, att det under år 1916 träffade avtalet om uppförande av torvpulverfabriken vid Hästhagens mosse uppgjordes med utgångspunkt från att aktiebolaget Torf endast skulle erhålla betalning för sina verkliga kostnader för anläggningens utförande men ej såsom vid dylika entreprenader vanligen vore fallet äga tillgodoräkna sig affärsvinst. Å andra sidan finge icke förbises, att hela entreprenadsumman, i runt tal 725,000 kronor, sedermera av järnvägsstyrelsen utbetalades, trots att entreprenadvillkoren icke helt av bolaget uppfyllts. Härutinnan hade av järnvägsstyrelsen upplysts, att anläggningens produktionsförmåga i verkligheten understeg den i avtalet bestämda, samt att ej heller med avseende å leveranstid det ingångna kontraktet kunde hållas. Utan att underskatta de svårigheter, som förelegat för bolaget att under rådande kristid fullborda anläggningen, och utan att vilja föringa det oegennyttiga arbete, som från bolagsledningens sida härvid utförts, hade riksdagen dock ansett sig böra erinra om nyssnämnda förhållanden såsom vittnande om att vid beräkningen av gottgörelsen för det utförda entreprenadarbetet hänsyn i viss mån tagits till de i detta fall rådande säregna omständigheterna.

Efter att hava erinrat om att det motionsvis framförda kravet om utbetalande till bolaget utöver entreprenadsumman av 300,000 kronor tidigare vid prövning av såväl Kungl. Maj:t som skiljemän ogillats, anförde riksdagen vidare, att riksdagen även med dessa utgångspunkter funne vissa skäl föreligga för att de från bolaget framkomna kraven om ytterligare ersättning icke nu helt lämnades utan avseende. Riksdagen syftade därvid närmast på det i motionen berörda förhållandet, att bolaget betalat skatt för vissa i bolagets räkenskaper under åren 1918—1920 såsom fordran av järnvägsstyrelsen på grund av förlusterna på entreprenaden upptagna belopp, som emellertid sedermera icke influtit. Storleken av de sålunda erlagda skattebeloppen hade av motionärerna uppgivits vara sammanlagt kronor 176,802: 82, därav kronor 145,449: 76 till staten, och hade det därvid framhållits, att om bolaget förutsett, att förlusterna skulle drabba bolaget ensamt, och därför gjort avdrag för förlusterna, dessa belopp icke behövt gäldas. Någon möjlighet för bolaget att genom restitutionsförfarande återfå vad som sålunda erlagts syntes icke förefinnas.

Utän att för egen del ingå på ett bedömande av riktigheten av de i detta avseende lämnade uppgifterna funne riksdagen, särskilt med hänsyn till nu angivna förhållanden, vara med billighet överensstämmande, att på grundval av en i ärendet verkställd undersökning det toges under förnyat övervägande, huruvida icke någon ytterligare gottgörelse kunde till bolaget böra utbetalas.

Under återopande av vad sålunda anförts anhöll riksdagen om utredning rörande ytterligare gottgörelse till bolaget samt om framläggande för riksdagen av det förslag i ärendet, vartill utredningen kunde föranleda.

Ny fram-
ställning av
bolaget.

Därefter har bolaget i skrivelse den 10 april 1924 återupprepat och ytterligare utvecklat skälen för sina anspråk, varjämte lämnats upplysningar om bolagets beskattning under hithörande år.

Kammarrätten.

Över nyssberörda riksdagens skrivelse och bolagets framställning har kammarrätten den 15 januari 1925 avgivit utlåtande. Kammarrätten anför däri till en början, att då den rent juridiska frågan vore slutligt avgjord genom ovan omförmälda skiljedom, numera icke torde kunna föreligga andra berättigade grunder för bolagets ersättningsanspråk än de moraliska eller sådana, som berodde av hänsyn till det tilläventyrs allmännyttiga i bolagets verksamhet.

Härutinnan yttrar kammarrätten:

»Sådana synpunkter hava redan före skiljedomen framförts av 1916 års torvkommitté och kommerskollegium, och järnvägsstyrelsen har under sin tvist med bolaget visserligen bestritt ersättningsskyldighet för statens järnvägar, men förklarat sig gärna se, att bolaget bleve gottgjort av andra allmänna medel. Man har härvid framhållit såväl bolagets och dess ledares tidigare förtjänster om det viktiga torvproblemets lösning som ock att bolaget åtagit sig ifrågavarande arbete utan eget vinstsyfte, i det att enligt kontraktet entreprenadsumman skulle reduceras i den mån bolagets utgifter komme att understiga densamma. Vidare har erinrats om den skada, som skulle vållas torvfrågan, om bolaget, vid avslag å sin förevarande framställning, skulle nödgas upphöra med sin verksamhet. Påpekats har ock, att ersättning ej yrkats för annan förlust än till följd av kristidens prisstegring.

Liknande motiv synas hava förestavat riksdagens begäran om utredning i ämnet.

De antydda synpunkterna finner även kammarrätten vara värda beaktande, och synes det kammarrätten ej heller kunna bestridas, att bolaget haft anledning tillmäta viss betydelse åt byråchefen von Friesens på underhandlingarnas stadium gjorda uttalande rörande eventuell ersättning från statens sida för tilläventyrs uppkommande förluster på entreprenaden, även om detta uttalande icke varit av den autoriserade och förbindande natur, bolaget gjort gällande.

Sistberörda omständighet, som särskilt framhållits i motionen, synes så mycket hellre förtjäna hänsyn, som bolaget tydligtvis i förlitande på förutsatt rätt till ersättning uraktlätit att i sina inkomstdeklarationer under hithörande år göra avdrag för de lidna förlusterna, förrän anledning yppats till tvivel på järnvägsstyrelsens villighet att ersätta, i följd varav sådant avdrag gjorts först i 1920 och 1921 års deklarationer. Detta förhållande har ju också riksdagen framhållit såsom speciell grund för ersättning åtminstone i begränsad omfattning eller, såsom tydligen är underförstått, motsvarande den såmedelst för mycket erlagda skatten.»

Kammarrätten anför, att kammarrätten härmed kommit in på den detalj i ärendet, som närmast torde ligga till grund för remissen, och fastslår kammarrätten, i likhet med vad riksdagen såsom sin mening uttalat, att något restitutionsförfarande icke står bolaget öppet annat än som följd av nedsatt taxering. Beträffande bolagets beskattning under hithörande år, varom kompletterande upplysningar lämnats av bolaget, anför kammarrätten följande:

»Nedsättning har bolaget vunnit beträffande 1920 och 1921 års taxeringar, rörande vilka besvär hos kammarrätten anförts dels av bolaget i fråga om taxeringarna till bevillning och inkomstskatt (A-skatt) i Jönköpings stad 1920 och till B-skatt 1921 samt till bevillning i Kånna kommun båda åren, dels ock av sistnämnda kommun rörande bolagets bevillningstaxeringar i kommunen samma år. Av kammarrättens utslag i dessa mål den 14 december 1923 framgår, att kammarrätten funnit bolaget berättigat till avdrag i taxeringsavseende för förlust å ifrågavarande entreprenad.

I övrigt hava av hithörande års taxeringar hos kammarrätten ej överklagats andra taxeringar än 1917 års taxering till krigskonjunkturskatt, som kammarrätten genom utslag den 7 september 1920 nedsatt av skäl, som icke hava samband med detta ärende, samt 1918 års bevillningstaxering i Jönköping och 1919 års bevillningstaxering i Kånna socken, i vilka sistnämnda mål, som båda rörde den bevillningspliktiga inkomstens fördelning, kammarrätten givit utslag den 13 april 1920 och den 20 juni 1923.

Följande riksdagens anvisning har bolaget sökt utreda, i vad mån bolaget blivit för högt beskattat, med andra ord, huru beskattningen skulle gestaltat sig, därest bolaget under alla hithörande år gjort behöriga förlustavdrag.

För att en sådan utredning skulle bliva fullt exakt, skulle fordras ett noggrant fastställande av huru förlusten fördelat sig på de olika åren. Detta har bolaget förklarat sig icke kunna göra, utan har bolaget i stället utfört en sannolikhetsberäkning, byggd på antagandet, att det rättvisa skattebeloppet skulle förhålla sig till den erlagda skatten (den ursprungligen guldna med avdrag av restituerad), som skillnaden mellan summan taxerad inkomst och den verkliga förlusten förhåller sig till nämnda summa. Enligt denna beräkning skulle bolaget hava erlagt 115,854 kronor för mycket i skatt, dels statsskatt, vari bolaget inbegripit landstings- och vägskatt och övriga å kronobetsedeln upptagna avgifter, och dels kommunalskatt.

Den uppställda ekvationen är icke byggd på konsekvent sammanställda primärsiffror. Efter handlingarna att döma borde hänsyn hava tagits till de

fem taxeringsåren 1917—1921, enär arbetet med torvfabriken omfattat åren 1916—1920. Bolaget har i stället utgått från skattebetalningsåren och räknat med fyra sådana, 1918—1921, vilket haft till följd, att av 1917 års skatter blott krigskonjunkturskatten och kommunalutskylderna kommit med i kalkylen, men däremot icke övriga kronoutskylder eller landstingsmedel och vägs katt m. m., samt att av 1921 års skatter icke inberäknats kommunalutskylderna. Å andra sidan hava förekommande fastighetsbevilningsbelopp och därå belöpande kommunalutskylder, landstings- och vägs katter m. m. fått följa med i beräkningen. Vidare har i summan taxerad inkomst beloppet av 1921 års taxering till B-skatt av förbiseende medräknats, men däremot icke någon inkomsttaxeringssiffra för 1921, som i varje fall återfinnes i bevilningstaxeringen i Kädda socken. Slutligen har bolaget i detta sammanhang uppgivit förlustsiffran till 374,409 kronor 18 öre i stället för den tidigare angivna något högre siffran.

Bakom riksdagens uppfattning, att en ersättning i ovan angivna begränsade omfattning kunde vara särskilt motiverad, ligger uppenbarligen en känsla av att staten i skatteväg gjort en obehörig vinst, som borde återbetalas. Detta motiv synes dock vara tillämpligt allenast i fråga om kronoutskylder, icke beträffande kommunalutskylder, landstings- och vägs katter och några andra, smärre avgifter. Denna åtskillnad har icke beaktats av vare sig riksdagen eller bolaget, men bör göras, om grunden för ersättningen skall vara den nu angivna. För obehörig vinst, som kommuner eller landsting etc. tillskyndats, kan ju självfallet staten icke vara ersättningskyldig.

Begränsas nu bolagets ovannämnda kalkyl till statsskatterna, inkomstbevilning, inkomst- och förmögenhetsskatt och krigskonjunkturskatt, och beaktas de ovan gjorda anmärkningarna, erhålles ett belopp av för mycket erlagd statsskatt å 75,602 kronor 3 öre.

Något förmånligare ställer det sig för bolaget, om kalkylen jämväl begränsas till åren 1917—1920, varför kan tala, att för 1921 icke finnes någon taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt. Att låta bevilningstaxeringen i Kädda träda i stället, förrycker i viss mån resultatet, eftersom denna taxering ej omfattar hela beräknade inkomsten, samt den erlagda bevilningen och motsvarande restitution väga så ringa i summorna erlagd skatt och erhållen restitution. Beloppet för mycket erlagd skatt skulle då uppgå till 81,400 kronor 92 öre.

Tydligt är emellertid, att även denna siffra är lägre än den en rationell kalkyl skulle giva. Hänsyn har nämligen icke kunnat tagas till den fördel i lägre progression beträffande inkomst- och krigskonjunkturskatterna, som en fördelning av förlusten på de olika åren skulle hava medfört. I vad mån en fullt rationell uträkning skulle leda till högre siffra än bolagets beräkning av för hög skatt, kan å andra sidan icke med föreliggande material bedömas.

I själva verket torde emellertid åtskillnaden mellan krono- och andra allmänna utskylder här icke vara av betydelse. Obehörig vinst genom för hög taxering är staten icke skyldig återbetala annorledes än efter rättelse av själva taxeringen. Ensamt på denna grund lärers alltså någon ersättning icke heller böra utgå i förevarande fall. Möjligen har riksdagen därjämte fäst avseende vid den betydelse byråchefen von Friesens uttalande haft. Statens eventuella ansvar för dennes åtgärder stannar dock ej vid skattefrågan, utan synes vara att lika väl åberopa beträffande ersättningsfrågan i övrigt. I ena som andra fallet lära alltså de moraliska och nationalekonomiska synpunkterna böra bliva de avgörande. Det av bolaget begärda ersättningsbeloppet är ju också lägre än bolagets uppgivna hela förlust.

Slutligen torde böra omnämnas, att 1920 och 1921 års bevillingstaxeringar inom Kånna kommun efter besvär av kommunen äro beroende på Kungl. Maj:ts prövning.»

Statskontoret, som avgivit utlåtande i ärendet, förklarar sig dela kammar- Statskontoret.
rättens uppfattning, att åtskillnaden mellan krono- och andra allmänna utskylder icke torde vara av betydelse i denna fråga, och anser statskontoret det skäligt, att bolaget med hänsyn till de i ärendet föreliggande särskilda omständigheterna beredes ersättning för vad bolaget kan anses på grund av omförmälda orsaker hava för mycket i skatt erlagt samt att denna ersättning bestämmas till det av kammarrätten angivna beloppet, 115,854 kronor.

Med åberopande av sina tidigare yttranden förklarar sig järnvägsstyrelsen i utlåtande alltjämt icke hava någon erinran mot att pekuniärt understöd tilldelas bolaget, detta dock under förutsättning, att på de i det förenämnda yttrandet och tidigare till Kungl. Maj:t angivna grunderna understödet icke får form av tilläggsersättning till bolaget för den av detsamma utförda torvpulverfabriksanläggningen å Hästhagens mosse och sålunda ej heller ifrågasättes bliva utanordnat av statens järnvägars medel. Järnvägsstyrelsen.

Att utöver entreprenadsumman lämna bolaget ytterligare gottgörelse för de direkta förluster, som bolaget fått vidkännas å anläggningsarbetena, anser jag mig ej kunna förorda, särskilt med hänsyn till de konsekvenser, ett beslut i dylik riktning lätteligen skulle kunna medföra. Emellertid föreligga i detta fall omständigheter, som tala för att bolaget skulle i visst särskilt hänseende kunna beredas ersättning. Bolaget, som ansett sig kunna räkna med att bolaget skulle erhålla gottgörelse för de direkta förlusterna å entreprenaden, har nämligen med hänsyn härtill i sina deklarationer för vissa år icke gjort avdrag för omförmälda förluster utan upptagit desamma såsom en fordran på järnvägsstyrelsen, och till följd härav har bolaget taxerats för dessa fordringsbelopp samt fått erlægga skatt för desamma. Då nämnda belopp sedermera icke infutit till bolaget, har härigenom skatt från bolaget gäldats med högre belopp än som på grund av bolagets verkliga inkomster och förmögenhet under berörda år bort utgå. Någon möjlighet föreligger icke för bolaget att genom restitution återbekomma sålunda för mycket betald skatt. Med hänsyn till dessa omständigheter anser jag det billigt, att bolaget i berörda hänseende beredes ersättning, och synes denna böra avse vad bolaget sålunda erlagt för mycket i såväl krono- som kommunalskatt, då bägge dessa slag av skatt utgått på grund av att bolaget taxerats för omförmälda såsom fordran på järnvägsstyrelsen upptagna belopp. Beträffande storleken av den ifrågasatta ersättningen har med den i ärendet verkställda utredningen ej kunnat åstadkommas en fullt rationell uträkning av beloppet av utav bolaget för mycket erlagd skatt, varför man torde få utgå från det på grundval av en sannolikhetsberäkning framkomna beloppet, 115,854 kronor. Jag vill därför tillstyrka, att detta belopp, avjämnat till 115,800 kronor, utgår såsom ersättning till bolaget, och torde beloppet böra anvisas såsom särskilt anslag. Departementschefen.

Från bolagets sida har framhållits, att om ersättningsfrågan ej underställdes den nu samlade riksdagen, bolaget sannolikt bleve nödsakat helt nedlägga sin verksamhet. Något anslag för ändamålet har dock ej beräknats i statsverkspropositionen, enär vid tiden för dennas avlåtande utredningen i ärendet icke slutförts och jag sålunda icke var beredd att fatta ståndpunkt i frågan. Enligt vad t. f. chefen för finansdepartementet meddelat, torde emellertid medel för omförmälda ändamål kunna beredas å budgeten.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom ersättning till aktiebolaget Torf för vad bolaget på grund av de i statsrådsprokollat angivna förhållanden erlagt för mycket i skatt för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra anslag av ..... kronor 115,800.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fredric Hawerman.